

08. Gagauz edebi metinlerinde yemin ritüeline dair semantik bir analiz**Leyla DİLEK¹****APA:** Dilek, L. (2023). Gagauz edebi metinlerinde yemin ritüeline dair semantik bir analiz. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö12), 87-97. DOI: 10.29000/rumelide.1330404.**Öz**

Düşünce ve inanç atmosferindeki gizil gramatikal kodları simgeleyen yemin unsuru, karşı tarafı inandırma çabasıyla verilen güçlü bir söz verme eylemini karşılamaktadır. Bu otantik ritüel aracılığıyla inşa edilen güven ortamı, kutsal değerler ve insanüstü güçlerden dilenen yardımı niteleyerek, tinsel ve sosyal bildirişim mekanizmasının yapısal ipuçlarını belirgin kılmaktadır. Dolayısıyla inandırma işleviyle öne çıkan imgesel çağrışım; Gagauz insanının kutsiyet atfettiği, manevi gücüne inandığı, değer verdiği kavram, obje veya izleklerin tespiti hususunda önem arz etmektedir. Söz konusu hissel donanım vasıtasıyla, Gagauz dilinin vokabüler evreninden yansıyan sanatsal bileşim görünür kılınmaktadır. Çalışmada Gagauz edebi metinlerinden akseden yemin ritüeli ve bu evrensel olgunun estetik katmandaki retorik izdüşümü vurgulanmıştır. Betimsel önermeden hareketle, yemin göstergesine dair anlam grafiği yorumsal analiz tekniğiyle incelenmiştir. Araştırma dokusuna özgü teorik birimlerin veri tabanı semantik yörüngede tasarlanmış, doküman analizi faktörü esas alınmıştır. Çalışma metin bağlamında çözümlenen yemin odaklı sözceler anlam piramidinde desenlenen edebi tepkimeyi işaretlemiştir. Polisemi eksende oluşum sergileyen tasviri bileşimin, din kaynaklı olan/olmayan ya da beddua tarzındaki görüngülerle sesletildiği dikkati çekmiştir. Anlam yelpazesine dayanak yaratma gayretiyle modellenen yemin ifadesinin; sorumluluk üstlenme, karşıdakini inandırma, verilen sözün yerine getirilmesine yönelik etkiyi güçlendirme gibi amaçlara hizmet ettiği belirlemiştir. Bir söz verme hareketi olarak imgelenen bu sanatsal bileşim, kutsalın şahitliğinde veya doğrudan kutsalın üzerine yapılan bir doğrulama işlemini sembolize etmiştir. Güven ortamı yaratmak amacıyla ant dizgesi kapsamında şekillenen ritüellerin semantik bağlamdaki açılımı, Gagauz yazınındaki estetik vurguyu perçinlemiştir. Böylelikle dilsel devinin lirik düşlemini orijinal dizilimlerle etkin kılan bu sanatsal iletinin, Gagauz edebi düzlemine armonik bir yön çizdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gagauz yazını, yemin ritüeli, semantik, analiz**A semantic analysis of the oath ritual in Gagauz literary texts****Abstract**

The element of oath, which symbolizes the latent grammatical codes in the atmosphere of thought and belief, corresponds to a strong promise made in an effort to convince the other party. The atmosphere of trust built through this authentic ritual characterizes the help sought from sacred values and superhuman powers, and makes the structural clues of the spiritual and social communication mechanism clear. Therefore, the imaginary connotation that stands out with its persuasive function; It is important to determine the concepts, objects or themes that Gagauz people attribute to their holiness, believe in their spiritual power and value. By means of the emotional equipment in question, the artistic composition reflected from the vocal universe of the Gagauz

1 Uzman, MEB, Bozhöyük 80. Yıl İlk/Ortaokulu (Siirt, Türkiye), dilekleyla2@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3083-2214 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 05.05.2023-kabul tarihi: 20.07.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1330404]

language is made visible. In the study, the ritual of the oath, which is reflected in Gagauz literary texts, and the rhetorical projection of this universal phenomenon in the aesthetic layer are emphasized. Based on the descriptive proposition, the meaning graph of the oath indicator was analyzed with the interpretive analysis technique. The database of theoretical units specific to the research tissue is designed in a semantic trajectory, and the document analysis factor is based. The study marked the literary reaction patterned in the meaning pyramid of oath-oriented utterances analyzed in the context of the text. It is noteworthy that the descriptive composition, which is formed on a polysemia axis, is voiced with phenomena originating from/non-religious or in the style of curse. Modeled with an effort to underpin the spectrum of meanings, the expression of the oath; it has been seen that it serves purposes such as assuming responsibility, convincing the other, and strengthening the effect of fulfilling the promise. This artistic composition, which is imagined as an act of making a promise, symbolized a verification process in the witness of the holy or directly on the holy. The semantic unfolding of the rituals shaped within the scope of the vow system in order to create an atmosphere of trust has reinforced the aesthetic emphasis in Gagauz literature. Thus, it has been determined that this artistic message, which activates the lyrical phantasy of linguistic movement with original sequences, draws a harmonic direction to the Gagauz literary plane.

Keywords: Gagauz literature, oath ritual, semantics, analysis

Giriş

Söylem mekaniğini, düşünsel tepkimeyi ve eylemsel dizgeyi gerçekleştirme ya da gerçekleştirilmeme isteğini sembolize eden yemin unsuru, ahdetme sözcüsünü belirgin kılmaktadır. Karşı tarafı inandırma çabasıyla betimlenen bu evrensel olgu, kutsal öğelerin şahitliğinde veya kutsalın üzerine yapılan bir onaylama eylemini sembolize etmektedir. Bireyleri dürüst davranmaya sevk etme gayesiyle bütünleşen dilsel oluşum, aynı zamanda kişinin tinsel ve özdeksel potansiyelini de nitelemektedir.

Yemin, bir kimsenin bir işi yapıp yapmadığı ya da doğruyu söylediği konusunda dini inançları doğrultusunda yaratıcısını, kutsal varlıkları veya toplumun önde gelen şahıslarını şahit göstererek, söylediklerine ve eylemlerine dayanak oluşturma çabasıdır. İspat vasıtası ve sorumluluk üstlenme gibi amaçlara hizmet etmesi sebebiyle, toplum hayatı içerisinde vazgeçilmez bir öğe olarak karşımıza çıkmaktadır (Toptaş ve Kahya, 2019: 336). Bu ögenin ifade ettiği esas anlam, mümkün olan bir durumu veya geleceğe dair herhangi bir husus için yapılan vaadi yerine getirmektir (Arvas, 2019:998). Daha doğrusu, bir kimsenin kararlılığını pekiştirmek, başkalarını ikna etmek, bir şeyin yapılmasını veya terk edilmesini teşvik etmek veya bir haberi kuvvetlendirmek eylemini işaretlemektedir (Yılmaz, 2022:657).

Karşı tarafın içsel ve manevi bütün dinamiklerini harekete geçirip kişileri dürüst davranmaya yönelten yemin unsuru (Deliktaşlı,2017: 129), aynı inanç ve değer dairesi içinde yaşayan insanların söylediği/söylemediği bir sözün ya da yaptığı/yapmadığı bir işin gerçekliğini veya gerçek dışı olduğunu kanıtlamak, kendi inanılabilirlik veya güvenilirliklerini ispat etmek için başvurulan yöntem olarak ifade edilmektedir (Akt. Yalçın, 2020: 302). Dolayısıyla çoğu toplumda önem arz eden ve evrensel bir konu olan yemin olgusu (Orazbaev, 2013: 1), insanoğlunun yaratılıştan getirdiği güven eksikliğini gidermeye, problemi çözmeye yönelik kutsal bir eylemdir. Güven ortamını sağlamak için kutsal değerlerin, insanüstü güçlerin yardımını dilemek yemin etmenin temelini oluşturmaktadır (Akt. Yıldırım, 2021: 1150). Yemin etmek suretiyle söylediklerini güvence altına alan insan, çevresindekileri geçmişte yaptığı işlere inandırmaya çalışarak gelecekte yapacağı işlerin de teminatını vermektedir (Yıldırım, 2021: 1150).

Bulgular

Gagauz edebi metinlerinden yansıyan yemin ritüelinin semantik düzlemdeki görünümü şu şekildedir:

1.

Yalpak, ateşli gözlerin,
Karagöz bakışı serpti.
İnan, vererim emin,
O bakış canımı eritti.
(Zanet, 1998: 52)

Dörtlükte, sevgiliye özgü betimlenen hissel doku, yemin dizgesi kapsamında desenlenmiştir. Sevgilinin nazik, ateşli gözlerinin etkisiyle coşkun bir sezgisel reaksiyon geçiren sanatçı, yaşadığı duygusal izlenimi yemin çatısı altında işleyerek belagat evrenine gönderme yapmıştır. Sanatçı; mübalağa (abartma) sanatından ilham alarak söylem piramidini sağlam temellere dayandırmış, estetiksel tepkimeyi yemin ögesiyle harmanlamıştır. Yemin unsuru aracılığıyla söze güç ve ahenk katan sanatçı, hem kendini doğrulama işlemini gerçekleştirmiş hem de retorik üslubun lirik potansiyelinden esinlenmiştir.

2.

Pazara karşı, gecä,
Salt Saman Yolu göktä
Başladı peydalanmaa,
Külaflı alıp elä,
Uuradı kız evinä.

İlkin maşaylan kooru
Karıştırdı o mutlu.
“Nicä yalazlı yalın,
Ko ölä olsun lafım”,-
Kendi-kendinä dedi,
Sora içeri girdi.

“bezbelli insan kırnak!
Camalda hiç yok atlak.
Pervazlar uz çekili-
Gelinin iyi elleri!
Salt uysun uurum saafi”-
Bu kadar emin etti.
(Zanet, 1998: 221-222)

Şiirde duygu ve düşünce merkezli tinsel yoğunluğu resmeden bir yeminsel dizilim dikkati çekmektedir. Belagat ekseninden yansıyan bu edebi yönelim, sanatçının saklı düş ve imgelem potansiyelini gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu nedenle yeminsel çağrışım rotasında şekillenen retorik bazlı imgelem, belagat vektörünün estetiksel koordinatları ile zengin bir betimsel işmaya uğramaktadır. Dolayısıyla alegorik

düzlemde işlem gören yeminsel bağdaşımın gizil katmanında, inandırıcılığı temin etme isteminin varlığı sezilmektedir.

3.

Eer mehlem topraa sevmäsäm,
Öküzlerimi bakmasam,
Puluk ardına terlemäsäm,
Bereketi toplamasam,
Ko beni ekmek ursun!
(Kuroglu, 2011: 84)

Kötü dilek anlamıyla bütünleşen beddua ögesi, bireyin kendisine ya da bir başkasına kötülük gelmesini isteme amacını karşılamaktadır. Beddua temi ile yemin unsurunun bileşimi, beddua odaklı yemin ifadelerinin oluşum dizgesine imkan sunmaktadır. Din kaynaklı olmayan bu tarz yeminler çoğunlukla kişinin, kendine beddua etmesiyle şekillenmektedir.

Şiirde; bir çiftçinin, beddua temelli yemin ifadesini işe koşarak kutsal kabul edilen “ekmek” kavramını öne çıkarması söz konusudur. Üzerine yemin edilen kavramın, inandırıcılığı sağlama düşüncesini desteklediği görülmektedir. Nimeti tanık gösterme eylemi, kişinin karşı tarafı söylemlerine inandırma, güvenilirlik duygusunu artırma gayesini vurgulamaktadır.

Şiirsel söylemde beliren ileti; “Eğer toprağıma iyi bakmazsam, onu ekip biçmezsem, öküzlerime bakmazsam, bereketi toplamazsam ekmek beni vursun!” şeklinde yansımıştır. Çiftçi, bu söylem vasıtasıyla beddua kaynaklı yemin faktörünü görünür kılmıştır.

4.

Taraflarımı brakırsam,
Kan senseleyi satırsam,
Anadan inkâr olursam,
Tenimi, saadım gelirsä,
Kabul etmesin toprak!
(Kuroglu, 2011: 84)

Şiirde birden fazla kavram ya da durum tanık gösterilmekte, kişinin kendine beddua etmesiyle betimlenen bir söz verme eylemi sergilenmektedir. Dil ögesinin estetiksel yankısıyla harmanlanan sözceler, yemin ibaresinin etkin kullanımına olanak sunmaktadır. Şair, sunduğu yemin motifinde “toprak” izleğini kanıt göstererek anlatım eksenine güç katmıştır. “ölüm saatim geldiğinde toprak, bedenimi kabul etmesin!” diyen şair, verdiği sözün arkasında durarak kendi söylemini güvenceye almaktadır. Karşı tarafı ikna etme çabasıyla motiflenen edebi yönelim, şairin ifade sığasını aktivize etmektedir.

5.

Üreemdän bän pek girgin –
Köklerim benim derin,
Halkıma verdim emin –
Onu korumaa.

(Zanet, 2021: 22)

şair, derin köklere sahip olan halkını, koruyacağına dair söz vermiştir. Dörtlükte samimi duygularla yoğrulan betimsel sözceler, yemin düzleminde işlenerek ifadeye kararlılık imgesini yüklemiştir. İşlevsel açıdan yemin görevi üstlenen şiirsel periyot, içtenlik ve aidiyet temlerini öne çıkarmıştır.

6.

Cenktä arkamı dönürsäm
Kafadarımı satırsam,
Vatan izinni brakırsam,
Duşmannar beni kıyrısa,
Kinni yıldırım ursun! (Kuroğlu, 2011: 84)

“Savaşta arkamı dönersem, dostlarımı satarsam, vatanımı bırakırsam, düşmana yenilip ölürsem kinli yıldırım beni çarpsın!” diyen bir askerın yemini, doğal bir olay olan “yıldırım” sözcüyle sembolize edilmiştir. Anlam çerçevesine otantik bir güç katan bu tasvirî imgelem, beddua temelli yemin ögesinden ilham almaktadır. şair, din kaynaklı olmayan estetiksel ifadelerle güven duygusunu pekiştirmiştir.

7.

İnanımı kaybedirsäm,
Bollaa çıkmaa savaşmasam,
Güç esirlää sınaşırsam,
şafklı günä uzanmasam,
Kör olayım bän!
(Kuroğlu, 2011: 84)

Din temelli olmayan yeminlerin büyük çoğunluğu, kişinin kendisine kötü istemlerde bulunması suretiyle oluşum arz etmektedir. şiirde; bir hapisanecinin yemini konu edilmektedir. Yeminsel üslupla ifadeye dahil olan kişi, yeminin sonunda kör olmayı dileyerek karanlığa gömülmeyi göze almaktadır. Dolayısıyla beddua çarkına giren kişi, bu metotla karşı tarafın zihninde pürüzsüz bir algı yaratarak inandırıcılığı doruğa çıkarmayı amaç edinmektedir.

8.

Benimsin artık, benimsin, benim,
İnsan önündä vererim emin:
Sebepli sularda seni yıkamaa,
Son soluumadan hep korumaa.

Paahl insanım, birlik insanım,
Allahın önündä oldun sän karım.
Bilä gidelim ömür yolunda,
Bän senin kolunda, sän benim koltuumda.

(Zanet, 2018: 152)

Şiirde; hayat arkadaşı için yeminsel üsluptan esinlenen şair, duygu iklimindeki saklı his örüntülerini gün yüzüne çıkarmıştır. Son nefesine kadar eşini koruyacağına ve sebepli sularda (diri su, hayat suyu, ömür veren su) onu yıkayacağına dair söz veren şair, sevdiği kişiye kavuşmanın verdiği mutluluk hissini yemin ögesiyle aktarmıştır.

9.

Gün duuêr Ayastandan,
Ay duuêr Batıstandan,
Bân bu kızı almazsam,
Küü göçünsün erindân.
Göçerim Uzıstandan.
(Gaydarci, 2018: 73)

Şiirde; sevgiliye kavuşamadığı ya da ona ulaşamadığı taktirde iki seçenek öne süren şair, yemin temini işe koşarak inandırıcılık indeksine güç katmayı amaçlamıştır. Dördüncü dizede geçen beddua temelli ifade, yemin olgusuyla bütünleşerek şairin ileri sürdüğü düşünceyi desteklemektedir. Beşinci dizede geçen söylemde ise “Kızı alamazsam bu diyardan giderim!” mesajı verilmekte, yemin düzeneği vasıtasıyla anlam grafiğine coşkun bir betim yüklenmektedir.

10.

Valkaneşin onmadı
Geldi kaptı basmamı,
Ben iste[e]rim basmamı,
O sa iste[e]rmiş beni.
Bilsem ona gideciimi,
Astırırım kendiceemi
Payacanın ipine,
Çibriğanın dalına.
(Gaydarci, 2018: 80)

Şiirde; kişinin istemediği birinin kendisine talip olması ya da tek taraflı duygusal bir bağlanma sebebiyle gerçekleşen bir kabullenmeme, karşı çıkma durumu konu edilmektedir. “Ona varacağıma, kendimi öldürürüm.” mesajının verildiği şiirde, yeminsel tarzın gizil akısı vasıtasıyla bir başkaldırının, itiraz eyleminin dışı vurumu gerçekleşmektedir.

Şiirin bütünsel analizinde ise “Ona varacağımı bilsem astırırım kendimi; örümceğin ağına, bir kekik dalına...”. Bilindiği üzere, örümcek ağı ile kekik dalı bir canlıyı taşıyacak ya da o canlıya zarar verecek kadar sağlam yapılar değildir. Bu nedenle karşı tarafı korkutma ya da karşı tarafa naz yapma eğiliminin sezildiği ifadelerde kişinin, aslında gerçek bir ölüm izleğini kastetmediği belirmektedir.

Bu bağlamda şiirin belîğ penceresinden yansıyan estetiksel vurgu, yemin olgusuyla birleşerek ahenk tablosunda yeniden tasarlanmaktadır. Söz vermeye dayalı olan estetiksel verinin, retorik bir seremoniye dönüştüğü görülmektedir.

11.

Acı-tatlı sevdalar
Kimâ pelin, kimâ baldı.
Tathcaanı kapmışlar,
Acımsı bana kaldı.
Vardı bendâ bir insan.
Bân onu sevârdim pek.
Beni ondan ayıran
Kalbur satsın hem elek!
(Kuroglu, 2011: 85)

Şiirde, gönül verdiği kişiden ayrılmasına neden olan kimselere beddua temelli yemin ögesi ile tepki gösteren şair, yaşadığı hissel yoğunluğun etkisiyle karşı tarafa kötü dilekte bulunmaktadır.

12.

Yarı payetmäeydim
İnsanın acısını
Yardımcı olmasaydım,
kuvetsiz düşmüş anı,
Kısmeti görmäseydim
Halkımın suratında,
Eer kıyat yazırsaydım
İslââ olsun salt bana,
Ellerim ko kurusun!
(Kuroglu, 2011: 85)

Şiirde, beddua kaynaklı yemin önermesine dayalı otantik ve lirik söylem göze çarpmaktadır. Söz edimine güç veren yeminsel oluşum, doğruluk ögesini kanıtlama düşüncesini işaretlemektedir. Söz verme olgusuyla gerçekleşen “ellerim kurusun!” ifadesi, kişinin kendine beddua etmesiyle tasarlanan yeminsel yaklaşımı karşılamaktadır.

13.

Ömürdâ sıkı olarsan:
Üüsüzâ ekmek vermäsân,
Yolcuya su çıkarmasan,
Hısıma şarap sürmäsân,
Yaamurda aktarıлма
Hem dâ havada çişkin
Baare bir üüsüz damna
Başçana etişmesin!
(Kuroglu, 2011: 85)

Ant içme ritüeliyle paralel doğrultulu imgelemlerin, inandırma eylemi ve kendini doğrulama işlemi, yemin ifadesinin kullanım gayesini karşılamaktadır. Dolayısıyla şiirsel odaktan geçen sanatsal vektörün betim çizgisinin, beddua kaynaklı yemin ibaresiyle sembolize edildiği görülmektedir.

14.

Eminim var yurtluuma,
Zaametim kalsın ona,
Külüm hem kemiklerim,
Topraama kalsın benim.
(Baboglu, 2003: 62)

Şiirde “Yeminim var vatanıma, hizmetim ona kalsın. Külüm ve kemiklerim toprağıma kalsın.” mesajıyla samimi bir söylem inşa eden şair, düşünsel periyotta imgelediği estetiksel vurguyu yemin ibaresi kapsamında yeniden dizayn etmiştir. Şairin lirik boyutta resmettiği semantik örüntü, belagat evrenindeki özgül katmanda tasvir edilmiştir. Söze canlılık katan bu otantik dizilim, yemin birimi aracılığıyla kararlı bir yapıya dönüşmüştür.

15.

Oğuz-Han da sefer çadırında düşünmelerine batmış: “O, siz, Altay bayırlarım, geniş te kırlarım! Siz yollandırdınız bizi düşmanı kıralım! Siz de bekçiyisiniz dünyaya, sizin üüsek uçlarınız görerler, ne olar dünyada, nice ziyaretler insan o kara kuvvetlerinin ezgisi altında! Verin bana kuvet, kırayım onnarı!”

Durup, gene düşündü: “Altay ay-aydınını gökler, annadın bana, nânadadır Dünyanın kenarı? Onu kurtardığınan, eminim, her bir kurtarılmış senselenin hatırına ben birer kurban altarı kuracam”.

(Tanasoğlu, 2009: 9)

Metinde; Oğuz-Han’ın, yeminini güçlendirme maksadıyla “Altay” kavramını işe koşarak söylemini kabul edilebilir hale getirdiği görülmektedir. İstifham (soru sorma) sanatından ilham alan konuşucu, dilediği şeyin gerçekleşmesi adına, söz verme dizgesini ön plana çıkarmaktadır. Yeminsel ifadede geçen “sensele (sülale) kavramının, saygı duyulan kişiler ya da kutsallar gibi kabul görüp bir söz verme aracı olarak kullanıldığı belirmektedir.

16.

-Kardaşım! – yaşlarımı yudarak dedi Drayço, koca adam, bir uşak gibi aalayarak.

Sora, kılıcını çekip, Drayço bir kesinti kolunda yapar, kan çıkar da deer, ani bu sırı adetiymiş ki kan-kardaşı olmağa.

-Yap sen de bunu.

-Yaparım!

İkisi de birer damna kan kılıç üzüne alıp, biri birine uzattılar.

-birerde bütün yaşamamıza olalım ki, emin ederim! – deer Drayço da Dilberin kanından o damnayı yudar.

-Emin ederim! – deer Dilber de yudup Drayçonun kanından o kardaşlık damnasım.

Sora Dilber dedi, kılıçları kruça koysunnar da o ikinci emini söyledi:

-Emin ederiz: her bir soyucuyu korkusuz tepeleyelim, analar-bobalar için hem ziyaretlenen insannar için kin çıkaralım! Devlette hırsızları yok edelim!

-Emin ederim! – dolu seslen dedi Drayço.

(Tanasoğlu, 2009: 265)

Metinde kan yeminini simgeleyen birinci yeminsel yapı, bir ritüelin gerçekleştirildiği izlenimini sunmaktadır. Söz konusu durum, vaat edilen sorumlulukların yerine getirilmesine dair teminat vermektedir. Kan yemini, sembolik bir bağlılık hissi yaratan ve sonsuza dek dost kalmak adına düzenlenen bir ritüelin temsili görüngüsüdür. İki kişi arasında kan kardeşliği kurulduğu şekildeki inancın, tarafların birbirinin kanını içmesi yönünde motiflendiği görülmektedir.

Metinde geçen ikinci yeminde ise birlik ve beraberlik imgesiyle harmanlanan bir söz verme işlemi görülmektedir. Realist yaşamdan bağımsız olmayan bir perspektifle nitelenen bu otantik ritüelde, kılıç objesi üzerine yapılan bir ant merasimi tasvir edilmektedir. Böylelikle kutsal sayılan birtakım kavramlar ya da metaforik unsurlar odağa taşınmaktadır.

17.

Baaya gittim üzümä,
Üzüm koydum bezimä,
Bu yär benim olmarsa,
Tükürsünnär üzümä.
(Gaydarci, 2018: 86)

Şair, ilgi duyduğu kişiye ulaşacağına dair seslettiği beddua temelli ant içme ifadesinde, karşi tarafa güven verme adına yemin eylemini gerçekleştirmektedir. Kendine kötü dilekte bulunan şair, söylediği sözün inandırıcılığını arttırmayı, güven verme işlemi en üst dereceye çıkarmayı hedeflemektedir.

18.

Şu dut aacı boyuncak,
Dut imedim doyuncak,
Aazım-dilim kurusun, -
Lafetmedim doyuncak.
(Gaydarci, 2018: 89)

Şiirsel yapının belliğ penceresinden yansıyan estetiksel dokuyu özgünce resmeden şair, yemin orbitalinin anlam birimlerini estetiksel boyutta işlemektedir. Şairin, şiirde “ağız” ve “dil” öğelerini şahit göstererek ifade dağarcılığını güçlendirmesi, yeminsel tarzın görüngü atmosferini belirgin kılmaktadır. Söz eyleme otantik bir haz katan beddua odaklı yeminsel metafor, şairin düş yelpazesinin estetik yankısını sesletmektedir.

19.

Bütün Bucaan o cömertliinnän
Hem da onun büük işçiliinnän
Emin ederim bän sana,
Nicä ikonaya,
Ani ruhun senin üüsek
Hem da ürää-bir pak ekmek. (Köse, 2001: 290)

Şair, karşi tarafı ikna etmek ve kendi söylemini kanıtlamak adına, “Bütün Bucak’ın cömertliği ve büyük işçiliği” üzerine yemin etmektedir. Ayrıca “ikona” sözcüğü ile kutsal bir karakterin ya da dinsel açıdan

önem teşkil eden bir olayın betim düzlemine vurgu yapılırken; “ekmek” sözcüğü ile ifadenin doğruluk derecesine katkı sunulmaktadır.

20.

Kaledän iniş olmaz
Kör demir gümüş olmaz
Gözelä sevda verdim
Ölürüm – dönüş olmaz
(Baboglu, 2003: 159)

Şiirde; sevdiği kişi uğruna ölümü göze alan şair, yemin olgusunun gizil görüngüsünü resmetmiştir. Mübalağa (abartma) sanatıyla harmanlanan bu tasviri imge, anlamsal dokuyu estetiksel bir mekanizmaya dönüştürmüştür. Şair, içinde bulunduğu duygu yoğunluğunun etkisiyle yeminsel üsluba yönelmiştir. “Gönül verdiğim kişiden ölürüm de vazgeçmem.” ya da “Ölsem de bu sevdadan dönmem.” istemiyle bütünleşen yemin katmanı, şairin kararlı duruşunun bir kanıtı olarak yansımıştır.

Sonuç

Bu çalışmada Gagauz edebi metinlerinden yansıyan yemin ritüelinin semantik reaksiyondaki izdüşümü, yorumsal analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Yeminsel örüntünün Gagauz kültür yelpazesindeki önemi ve estetiksel donanımı anlamsal kategoride incelenmiştir. Gagauzların söz verme eylemini gerçekleştirirken; toprak, ekmek, yıldırım, ikona gibi kutsal kabul edilen birtakım değerler ya da varlıklar üzerine yemin ettikleri dikkati çekmiştir. Dolayısıyla yeminsel periyotta birden çok obje veya imgenin aynı yönde motiflendiği belirmiştir. Dinsel açıdan kutsallığı sembolize eden varlık ya da kavramları şahit gösterme işlemi, din kaynaklı yeminlerin betim açısını simgelemiştir. Bireyin kendine beddua etmesiyle desenlenen yeminler ise beddua odaklı yeminleri vurgulayarak söylemde estetiksel bir ahenk yaratmıştır. Böylelikle seküler temelli yeminlerin oluşum panelinde nimet olgusunu şahit gösterme, vücutta belli bir işlev ve öneme sahip olan organları feda etme, dilediği şey uğruna ölümü göze alma tarzındaki oluşumlar yer almıştır.

Çalışmada bireyi yemin etmeye sevk eden temel gayenin; karşı tarafı ikna etme çabası, amaca ulaşma arzusu, muhatapların birbirine dürüstlük iletisi verme isteği etrafında şekillendiği tespit edilmiştir. Gizil katmanda konumlanan söylemleri inandırıcı kılma, güven duygusunu artırma gibi istemlerle bütünlük arz eden yemin unsuru, sosyal ve düşünsel yaşamı tasviri evrende görünür kılmıştır.

Araştırmada Gagauz söz varlığı ve retorik üslubun anlam ekseninde beliren yeminsel motifler, dilsel donanım ve semantik imgelem çizgisinde analiz edilmiştir. Bu bağlamda tepkimeye giren edebi verilerin, realist yaşamın kültür dairesinden bağımsız olmadığı görülmüştür. Duygu, düşünce ve inanç atmosferinin gizil dokusunu simgeleyen bu sanatsal dizayn, kutsiyet addedilen, değer verilen kişi veya kavramların görünür kılınmasına imkan sunmuştur. Böylelikle yemin ritüeli doğrultusunda resmedilen edebi önerme, Gagauzların yaşam tarzını, inanç düzlemini ve sosyal etkileşimdeki saklı görüngülerini işaretlemiştir.

Kaynakça

- Arvas, A. (2019). *Türk Destanlarında “Ant İçme” Ritüeli Üzerine Bazı Tespitler*, Folklor/Edebiyat Dergisi, cilt:25, sayı:100, 2019/4.
- Baboglu, N. (2003). *Güz Çiçekleri*, Chişinău: Pontos Yayınları.
- Deliktaşlı, N. (2017). *Yemin Metinlerinin Dilsel Özellikleri*, International Journal of Language Academy, Volume 5/4 August 2017 p. 128/138.
- Gaydarcı, G. (2018). *Gagauzolojiya XIX – XXI Asirlerdä Gagauzların Halk Yaratmaları*, Gagauziya M. V. Maruneviç adına Bilim – aaraştırma merkezi.
- Kösä, M. (2001). *Vakitin Soluması*. Ankara. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kuroglu, S. (2011). *Canımı Başlarım*. Kişinöv. Gagauziya Bakannık Komiteti.
- Orazbaev, M. (2013). *Kırgızlarda Bir Gelenek Olarak Yemin Etme ve Yemin İçin Kullanılan Kelimeler*. Acta Turcica “Çevrimiçi Tematik Turkoloji Dergisi”, Yıl V, Sayı 2, Temmuz 2013.
- Tanasoğlu, D. (2009). *Uzun Kervan*, Ankara: Gündüz Yayınları.
- Toptaş, K. ve Kahya, Ö. (2019). *Asurca ve Babilce Metinlerde Yemin*. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 23, Sayı: 2, Ağustos 2019.
- Yalçın, A. (2020). *Sözleşme Aracı Olarak Dinsel ve Dinsel Olmayan Yemin İfadelerine Sosyolojik Bakış*. DEUIFD LI / 2020, ss. 295-317.
- Yıldırım, N. (2021). *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Yemin İfadeleri*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 31.3 (1149-1159).
- Yılmaz, S. (2022). *İslam Hukukunda Talâka Yemin Meselesi*. Dicle İlahiyat Dergisi, Cilt: xxv, Sayı: 2022/2, SS. 656-687.
- Zanet, Todur (1998). *Akar Yıldız*. Chişinău: Chişinev Concernul Presa.
- Zanet, T. (2018). *Seçmä Yaratmalar “60 yaşına”*. Chişinău. Pontos Yayınları.
- Zanet, T. (2021). *Ana Sözü*, Ankara: Bengü Yayınları.